
Pavle Jović

O slovenski literarni zgodovini ob ustanovitvi ljubljanske univerze

objavljeno v:

Hotimir Tivadar (ur.): *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest.*

Obdobja 38. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-38/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2019.

O SLOVENSKI LITERARNI ZGODOVINI OB USTANOVITVI LJUBLJANSKE UNIVERZE

Pavle Jović

Univezitetaska biblioteka, Beograd
phpjovic@rcub.bg.ac.rs

DOI:10.4312/Obdobja.38.407-413

Po ustanovitvi Univerze v Ljubljani leta 1919 prvi slovenski študenti na Filozofski fakulteti do leta 1929 niso imeli učbenikov o literarni zgodovini Slovencev. Ivan Prijatelj (1875–1937), prvi predavatelj tega predmeta na novoustanovljeni Filozofski fakulteti v Ljubljani, ni objavil nobenega učbenika, ki bi obravnaval celoten slovstveni razvoj. Najpomembnejši in najproduktivnejši pisec učbenikov o slovenski literarni zgodovini je bil Ivan Grafenauer, ki ni bil izvoljen za predavatelja na novoustanovljeni Filozofski fakulteti. V obdobju od leta 1905 do 1929 je bilo objavljenih veliko del in knjig s področja slovenske literarne zgodovine v srbohrvaškem jeziku. Pavle Popović (1868–1939), profesor srbske književnosti na Filozofski fakulteti v Beogradu, in Fran Ilešič (1871–1942), profesor slovenske književnosti na Filozofski fakulteti v Zagrebu, sta prispevala k temu, da so se Srbi in Hrvati začeli zanimati za slovensko književnost.

ustanovitev ljubljanske univerze, slovenska literarna zgodovina, učbeniki slovenske literarne zgodovine

After the founding of Ljubljana University in 1919, it was not until 1929 that the Slovene students at the Faculty of Philosophy obtained textbooks on the literary history of Slovenes. Ivan Prijatelj (1875–1937), the first lecturer at the Faculty of Philosophy during 1919–1937 published no textbooks on Slovene literature history. The most successful writer of such textbooks was Ivan Grafenauer (1880–1964), who was not elected as a lecturer at the newly founded Faculty of Philosophy. In the period from 1905 to 1929 many works and books on Slovene literary history were published in the Serbo-Croatian language. Pavle Popović (1868–1939), a professor of Serbian literature at the Faculty of Philosophy in Belgrade, and Fran Ilešič (1871–1942), a professor of Slovene literature at the Faculty of Philosophy in Zagreb, contributed to the fact that Serbs and Croats became interested in Slovene Literature.

founding of Ljubljana University, Slovene literary history, textbooks on Slovene literary history

1 Uvod

Znanstveno preučevanje zgodovine slovenske literature se začinja od leta 1919 z ustanovitvijo ljubljanske univerze (*Ottuv slovník naučný* 1934). Tedaj je vseučiliška komisija na Filozofski fakulteti imenovala dr. Ivana Prijatelja (1875–1937) za profesorja za zgodovino slovanskih literatur novejšje dobe s posebnim ozirom na slovensko

literaturo (Ciperle 2010). Univerzitetnih učbenikov s področja zgodovine starejšega in novejšega slovenskega slovstva ni bilo vse do leta 1929. Ob koncu 19. stoletja (1894–1900) je pod okriljem Slovenske matice izšla obširna *Zgodovina slovenskega slovstva* Karola Glaserja.

Kandidati za prvega predavatelja za slovensko literarno zgodovino na novo-ustanovljeni Filozofski fakulteti so bili slovenski slavisti, nekdanji študenti profesorja Vatroslava Jagića: dr. Ivan Prijatelj, dr. Ivan Grafenauer in dr. France Kidrič, pa tudi dr. Fran Ilešič in Avgust Žigon, ki sta končala slavistiko na graški univerzi pri profesorjih Gregorju Kreku in Matiji Murku.

V času svoje akademske kariere (1919–1937) profesor Prijatelj ni utegnil napisati sintetičnega spisa in učbenika (Slodnjak 1968: 556), ki bi obravnaval celoten slovstveni razvoj. Ob štiristoletnici Trubarjevega rojstva je izšla njegova skromna monografija *O kulturnem pomenu slovenske reformacije*. Šele pred konec življenja (1935) je objavil knjigo *Duševni profili slovenskih prepородiteljev*. Prijateljeva univerzitetna predavanja o slovenski politični in slovstveni zgodovini, ki jih je uredil njegov študent Anton Ocvirk, so izšla postumno (1955–1966). Anton Slodnjak, tudi Prijateljev študent, je uredil in objavil *Izbrane eseje in razprave Ivana Prijatelja* šele leta 1952.

V prispevku skušamo pokazati, kaj so imeli prvi študenti slovenistike na voljo s področja slovenske literarne zgodovine. Najprej bomo predstavili prispevke in knjige, ki so izšli v slovenščini, nato v srbohrvaščini ter v nemščini in češčini.

2 Slovenska slovstvena zgodovina v slovenščini ob ustanovitvi ljubljanske univerze

V 20. stoletju nismo imeli pregleda slovenskega slovstva vse do leta 1917, ko je literarni zgodovinar Ivan Grafenauer objavil *Kratko zgodovino slovenskega slovstva*,

Slika 1: Ivan Prijatelj
(vir: dLib).

Slika 2: Ivan Grafenauer
(vir: dLib).

Slika 3: France Kidrič
(vir: dLib).

v kateri je predstavil celotni slovstveni razvoj. Drugo izdajo navedene knjige (iz leta 1919) so uporabljale vse generacije gimnazijcev med obema vojnama, pa tudi študenti slovenistike, če so knjigo mogli dobiti v roke (Grafenauer 1973: 6). Ista knjiga je ponovno izšla po ustanovitvi ljubljanske univerze (1920).

Čeprav je bil Ivan Grafenauer edini, ki je docela po prvotnih virih predelal vso slovensko slovstveno zgodovino, je bil pri kandidaturi za profesorja zavržen z razlago o »drugačni ureditvi kateder« (Stanonik 2011: 14). Ob snovanju ljubljanske univerze leta 1919 je Grafenauer veljal za najresnejšega kandidata za zgodovino starejše slovenske književnosti. Grafenaurjev biograf neuspeh te kandidature tolmači takole: »glavni vzrok je bilo seveda dejstvo, da je bilo res povsem kvalificiranih moči za zgodovino slovenskega slovstva več, kot je bilo mest na novi fakulteti, in pri izbiranju med njimi so nato odločale druge stvari, od tesnejše poprejšnje povezanosti do političnih momentov« (Pogačnik 1994: 357). V letih 1909 in 1911 je Grafenauer objavil dvodelno knjigo z naslovom *Zgodovina novejšega slovenskega slovstva*. Za kratek čas je bil poklican za predavatelja na Filozofski fakulteti v Ljubljani za predmet zgodovina starejše slovenske književnosti (*Seznam predavanj* 1920/21). Grafenauerjeva zgodovina starejšega slovenskega slovstva, ki je nastala po drugi svetovni vojni (1948), je izšla šele leta 1973 (Grafenauer 1973: 7).

Za rednega profesorja za starejše slovensko slovstvo je bil leta 1920 imenovan dr. France Kidrič. Deset let po ustanovitvi ljubljanske univerze je izšel prvi zvezek njegovega dela o starejši literarni zgodovini (Kidrič 1929). Kmalu potem je bil objavljen *Pregled slovenskega slovstva* Antona Slodnjaka, Prijateljevega učenca in Kidričevega naslednika na katedri za literarno zgodovino (Slodnjak 1934).

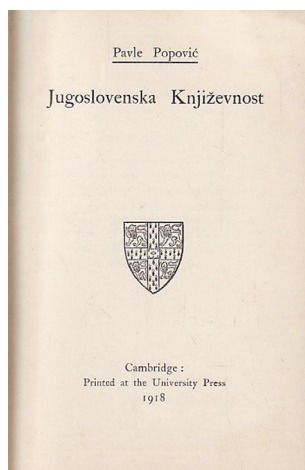
3 Slovenska slovstvena zgodovina v srbohrvaščini ob ustanovitvi ljubljanske univerze

V obdobju do ustanovitve ljubljanske univerze (1900–1919) je leta 1905 najprej izšla obsežna študija o najnovejši slovenski književnosti v srbohrvaščini *Ocrtnajnovije slovenske književnosti* izpod peresa slovenskega literarnega zgodovinarja Frana Ilešiča (1871–1942), ki je bil tedaj profesor na ženskem učiteljišču v Ljubljani (Ilešič 1905). Naslednje leto je bil v srbsčini objavljen prispevek *Slovenci i njihova književnost* dr. Ivana Prijatelja (*Просветни гласник* 1906), ki je bil tudi avtor študije z naslovom *Zgodovina najnovije slovenske književnosti* (nedokončana), ki je izhajala leta 1907 v srbski reviji *Letopis Matice srpske*. Iz tega obsežnega Prijateljevega besedila (100 strani) bi lahko nastala monografija v slovenščini, vendar do tega ni prišlo.

V obravnavanem obdobju sta bili v srbohrvaščini napisani še dve monografiji slovenskega literarnega zgodovinarja Frana Ilešiča: *Cviete slovenskoga Pjesništva* (Cvetje slovenske poezije) (Ilešič 1907a) in *Početci slovenske pripovedne književnosti* (Začetki slovenske pripovedne književnosti) kot dodatek ob koncu monografije *Slovenske novele i povesti* (Ilešič 1907b). V naslednjih letih so izšli tudi Ilešičevi prispevki, spet v srbohrvaščini: *Iz savremene slovenačke književnosti* (Ilešič 1910), v katerem se je osredotočil na besedno umetnost Cankarja in Aškerca, pa tudi

prispevek *Beleške o našim preporoditeljima* (Ilešič 1915). Istega leta, ko je bila ustanovljena slovenska univerza v Ljubljani, je bila objavljena še ena Ilešičeva knjiga v srbohrvaščini *Noviji slovenski pisci* (Ilešič 1919). Ilešič je bil tedaj imenovan za profesorja za slovenski jezik in književnost na Filozofski fakulteti v Zagrebu. Slovenski literarni zgodovinar Fran Ilešič, prepričan zagovornik jezikovnokulturnega zbliževanja Slovencev z drugimi jugoslovanskimi narodi, je zaslužen, da so se Hrvati in Srbi seznanili z literaturo majhnega slovenskega naroda. Zavzemal se je za uporabo srbohrvaščine predvsem v znanstvenih besedilih. Zaradi upora hrvaških in slovenskih intelektualcev je Ilešič nezasluženo pozabljen (*Hrvatska enciklopedija* 2003: 48).

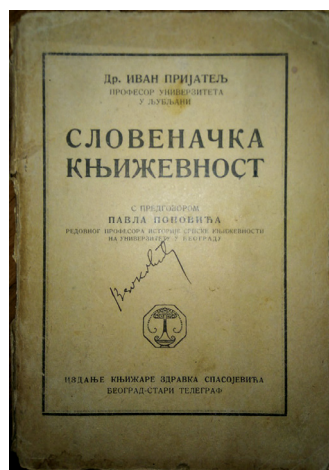
Medtem ko je prva svetovna vojna še trajala, je na Liceju v Rimu predaval Pavle Popović o jugoslovanski književnosti kot celoti (Popović 1915). Njegov prispevek je natisnjen tudi v angleščini (*The literature of the Southern Slavs*, 1917). Po osvoboditvi je izšla njegova v srbsčini napisana knjiga *Jugoslovenska književnost* (Popović 1918). Popovičeva knjiga je nastala v težavnih okoliščinah prve svetovne vojne, daleč od domačih knjižnic in brez številnih potrebnih knjig. To je bil prvi poskus, da se skupno predstavi književnost Srbov, Hrvatov in Slovencev. Knjiga je doživela šest izdaj.

Slika 4: Jugoslovenska književnost (1918)
(vir: Njuškalo)

Slika 5: Pavle Popović
(vir: Wikipedija).

Slika 6: Slovenska književnost (1920) (vir: Kupindo)

Po ustanovitvi ljubljanske univerze sta bili v Beogradu leta 1920 v srbsčini objavljeni dve knjigi: *Slovenačka književnost* Ivana Prijatelja in *Istorija slovenačke književnosti* srbskega profesorja Arandela Jotića (Jotić 1920). Prva knjiga je srbski prevod Prijateljevega prispevka *Словенцы и их литература*, ki je izhajal v letih 1905 in 1906 v ruski reviji *Словенския известия* (Sankt Peterburg). Delo je prevedel Miloš Moskovljević, študent profesorja Popovića. Druga knjiga, ki nosi naslov *Istorija slovenačke književnosti*, je verjetno nastala na pobudo profesorja Popovića v času, ko je bila ideja o združitvi južnih Slovanov v razcvetu. To je prva srbska knjiga, ki je posebej posvečena slovstveni preteklosti Slovencev. Avtor je bil gimnazijski

profesor Arandel Jotić (1969–1928), ki je pri sestavljanju uporabil *Kratko zgodovino slovenskega slovstva* Ivana Grafenauerja.

V Kraljevini Jugoslaviji sta izšla dva v srbsčini napisana prispevka o slovenski literarni zgodovini: Franceta Kidriča in Ivana Grafenauerja. Kidrič je avtor prispevka *Starejša književnost*, ki je natisnjen v srbski monografiji *Slovenačka* (Kidrič 1927). V prvi enciklopediji Kraljevine Jugoslavije je literarni zgodovinar Ivan Grafenauer očrtal razvoj slovenskega slovstva od začetkov do slovenske moderne (Grafenauer 1928). Slovenski literarni zgodovinar in kritik Josip Vidmar je leta 1929 tudi v srbsčini objavil prispevek *Slovenačka književnost u godini 1929* (Vidmar 1929).

Naj navedem nekaj razlogov, zakaj so številni prispevki in knjige s področja slovenske literarne zgodovine izšli v srbohrvaškem jeziku: spoštovanje slovenščine in slovenske književnosti ter slovenskega ljudstva in njegove kulture; v Kraljevini Jugoslaviji je bila srbohrvaščina uradni jezik; pa tudi težnja, da se slovstvena preteklost slovenskega naroda predstavi na skupnem južnoslovanskem prostoru, ki se je tedaj afirmiral kot celovita politična in kulturna skupnost v slovanskem in evropskem prostoru. Velike zasluge, da se je zgodovina slovenske književnosti začela preučevati na univerzah v Zagrebu in Beogradu, imata profesorja Fran Ilešić in Pavle Popović.

Na začetku 20. stoletja, ko so vodilni slovenski intelektualci razmišljali o ustanovitvi ljubljanske univerze, je Anton Aškerc napisal:

Agitacija za naše vseučilišče je dokazala pred vsem svetom dejansko slovansko vzajemnost. Ponavljamo: kri ni voda in slovanstvo ni samo biološki pojem in smelo trdimo da se izza 1848. leta še ni nikdar tako sjajno pokazala sorodna vez med slovanskimi plemeni kakor ob manifestacijah za ljubljansko vseučilišče. Bodoče ljubljansko vseučilišče ne bode utrjalo slovenskega separatizma in ne bode povečevalo prepada med slovenstvom in srbohrvatstvom, nego bode le nov most med najbližjima jugoslovanskima plemenoma (Aškerc 1901: 843).

Ko je bila leta 1918 ustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, je slovenski strokovnjak v trgovskih vedah Rudolf Rakuša (1893–1970) zapisal: »Jugoslovanska država je bila zgrajena na aksiomu, da so Srbi, Hrvati in Slovenci en narod.« (Rakuša 1919: 2)

4 Slovenska slovstvena zgodovina v nemščini in češčini

Na začetku 20. stoletja je bilo objavljenih nekaj del v nemščini, ki obravnavajo literarno zgodovino Slovencev. Češki slavist Josef Karasek (1868–1916), ki je svoje znanje izpopolnjeval tudi na dunajski univerzi pri Jagiću, je bil avtor dvodelnega dela *Slavische Literaturgeschichte*, v katerem je očrtal tudi razvoj slovenskega slovstva od najzgodnejših časov do sodobne književnosti na začetku 20. stoletja (Karasek 1906).

Znameniti slovenski literarni zgodovinar in slavist Matija Murko (1861–1952) je objavil v nemščini napisano *Geschichte der älteren südslawischen Litteraturen* (Zgodovina starejše literature južnih Slovanov) (Murko 1908). Murko je bil tedaj profesor slovanske filologije na univerzi v Gradcu, nato je deloval na univerzah v Leipzigu in v Pragi. Leta 1927 je objavil temeljito študijo o pomenu reformacije in protireformacije za duhovno življenje južnih Slovanov (Murko 1927).

V Pragi, kulturnem središču slovanstva, je v tretjem desetletju 20. stoletja izšlo trodelno delo *Slovanské literatury* (1922) češkega literarnega zgodovinarja Jana Michala pa tudi knjiga *Slovesnost Slovanův* (1928) češkega slavista in literarnega zgodovinarja Franka Wollmana. Jan Michal (1855–1939) je končal klasično filologijo in slavistiko na Dunaju pri Miklošiču. Frank (František) Wollman (1888–1959) je študiral slavistiko na Karlovi univerzi v Pragi in se izpopolnjeval na univerzi v Berlinu pri Aleksandru Brücknerju.

Zaključne misli

Ustvarjalnost Slovencev ob ustanovitvi ljubljanske univerze na področju slovenske literarne zgodovine je bila plodovita (Grafenauer, Ilešič, Murko, Prijatelj), toda prvi študenti slovenističnega študija na novoustanovljeni Filozofski fakulteti v Ljubljani niso imeli univerzitetnih učbenikov o slovenski literarni zgodovini do leta 1929. Temeljiti učbeniki o starejši in novejši literarni zgodovini Slovencev dr. Ivana Grafenauerja (1909, 1911, 1917, 1919, 1920) so bili zelo koristni tudi za prve študente slovenističnega študija na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V srbohrvaščino prevedeni Grafenauerjevi učbeniki, pa tudi njegov prispevek o slovstvenem razvoju Slovencev v prvi enciklopediji Srbov, Hrvatov in Slovencev so prispevali k spoznavanju slovenske književnosti širše na južnoslovanskem prostoru. Veliko objavljenih del in prispevkov o slovenski literarni preteklosti v srbohrvaščini je vplivalo tudi na poglede slovenskih ustvarjalcev in kritikov (J. Vidmar, F. Petre, J. Juraničič) ter bilo spodbuda Slovincem za učenje srbohrvaškega jezika in preučevanje književnosti bratskih narodov. Knjige o slovenski literarni zgodovini na začetku 20. stoletja češkega slavista Josefa Karaseka in slovenskega slavista Matije Murka, ki so izšle v nemškem jeziku v Pragi in Leipzigu, so prispevale, da se je slovenska literarna preteklost predstavila tudi v evropskem prostoru.

Literatura

- AŠKERC, Anton, 1901: Za vseučilišče v Ljubljani. *Ljubljanski zvon* XXI/12. 837–843.
- CIPERLE, Jože, DEKLEVA, Tatjana, 2010: *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919: občasna razstava od decembra 2009 do februarja 2010*. Ljubljana: Univerza.
- GRAFENAUER, Bogo, 1973: Ob Kratki zgodovini starejšega slovenskega slovstva. Ivan Grafenauer: *Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva*. Celje: Mohorjeva družba.
- GRAFENAUER, Ivan, 1909: *Zgodovina novejšega slovstva*, I. del. Ljubljana: Katoliška bukvarna.
- GRAFENAUER, Ivan, 1911: *Zgodovina novejšega slovstva*, II. del. Ljubljana: Katoliška bukvarna.
- ГРАФЕНАУЕР, Иван 1928: Словеначка књижевност. *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка* 4. Загреб: Лексикографски завод. 195–212.
- ILEŠIČ, Fran, 1905: Ocrtnajnovije slovenske književnosti. *Hrvatsko kolo* I.
- ILEŠIČ, Fran, 1907a: *Cviete slovenskoga Pjesništva*. Zagreb: Matica hrvatska.
- ILEŠIČ, Fran, 1907b: Početci slovenske pripovjedne književnosti. *Slovenske novele i povesti*, I dio. Zagreb: Matica hrvatska. 241–252.
- ILEŠIČ, Fran, 1908: Primož Trubar in njegova doba. Fran Ilešič (ur.): *Trubarjev zbornik*. Ljubljana: Matica slovenska. 5–32.
- ILEŠIČ, Fran, 1910: Iz savremene slovenačke književnosti: O Ivanu Cankaru i Antonu Aškercu. *Letopis Matice srpske* 86, 266, 6, 44–48.

- ILEŠIČ, Fran, 1915: Beleške o našim preporoditeljima. Zagreb: Dionička tiskara. Građa Jugoslavenske akademije znanosti, knjiga VIII. 469–474.
- ILEŠIČ, Fran, 1919: *Noviji slovenski pisci. Životopisi i izbor tekstova*. Zagreb: Matica hrvatska.
- JOTIĆ, Arandel, 1920: *Istorija slovenačke književnosti: po Grafenaueru i drugima*. Beograd: K. Gregorić.
- КИДРИЧ, Франце, 1927: Старија књижевност. *Словеначка*. Београд: Српска књижевна задруга, коло 30, 202. 87–88.
- KIDRIČ, France, 1929: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica.
- KARASEK, Josef, 1906: *Slavische Literaturgeschichte II. Das Neunzehnte Jahrhundert*. Leipzig: G.J.Goschen'sche Verlagshandlung.
- MACHAL, Jan, 1922–1925: *Slovanské literatury*. V Praze: Matica Česka.
- MURKO, Matija, 1908: *Geschichte der älteren südslawischen Litteraturen*. Leipzig: C. F. Amelang
- MURKO, Mathias, 1927: *Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven*. Praga: Druck der Česká grafická unie, Heidelberg: Carl Winter Universitätsbuchhandlung.
- Ottuv slovník naučný, 1934: Slovinska literatura. Literarni dejiny in kritika. V Praze: J. Otto. 266.
- POGAČNIK, Jože, 1994: Slovenska literarna veda ob ustanovitvi ljubljanske univerze. *Slavistična revija* XLII/2–3. 355–363.
- POPOVIĆ, Pavle, 1915: *Littérature Jugoslave. Conférence: donnée au Lyceum de Rome*. Rome: Tipografia dell'Unione editrice.
- POPOVIĆ, Pavle, 1917: *The literature of the Southern Slavs*. London: Strangeways.
- POPOVIĆ, Pavle, 1918: *Jugoslovenska književnost*. Cambridge: University Press.
- ПРИЈАТЕЉ, Иван, 1906a: Словенци и њихова књижевност. *Просветни гласник* XXVII /11. 370–392.
- ПРИЈАТЕЉ, Иван, 1906b: Словенци и њихова књижевност. *Просветни гласник* XXVII/12. 445–464.
- ПРИЈАТЕЉ, Иван, 1907: Историја најновије словеначке књижевности. *Летопис Матице српске* LXXXIII, 243, 3, 24–51; 244, 4, 22–53; 245, 5, 33–50; 246, 6, 49–85.
- PRIJATELJ, Ivan, 1908: *O kulturnem pomenu slovenske reformacije: K Trubarjevemu jubileju*. Ljubljana: L. Schwentner.
- ПРИЈАТЕЉ, Иван, 1920: *Словеначка књижевност*. Београд: Геца Кон.
- RAKUŠA, Rudolf, 1919: Srbohrvaščina. *Učiteljski tovariš* LIX/11. 2.
- Seznam predavanj na Univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1920/21*.
- SLODNJAK, Anton, 1934: *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: Akademski reč.
- SLODNJAK, Anton, 1968: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- STANONIK, Marija, 2011: Ivan Grafenauer. Oris življenske poti: Kulturnohistorične in etnološkoprimerjalne raziskave (slovenske) slovstvene folklore. *Traditiones* XL/1. 14.
- VIDMAR, Josip, 1929: Slovenačka književnost u godini 1929. *Letopis Matice srpske* 104, 323/2, 122–132.
- WOLLMAN, Frank, 1928: *Slovesnost Slovanův*. Praha: Vesmir.